

JOSEF MATUZ, *Krimitatarische Urkunden im Reichsarchiv zu Kopenhagen* (Kopenhag Kraliyet arşivindeki Kırım - Tatar vesikaları) Freiburg 1976, Klaus Schwarz Verlag, mimeograph 348 s. XXX levha=Islamkundliche Untersuchungen 37.

Josef Matuz, bu çalışmasıyla Osmanlı İmparatorluğunun imtiyazlı emirliklerinden Kırım Hanlığı'nın kaçıllara sistemini ve Danimarka Krallığı ile olan dış ilişkilerini aydınlatmayı amaçlıyor. Bunun için Danimarka arşivlerinde bulunan Kırım hanlarına ve Kalgay, Nureddin gibi önde gelen yöneticilere ait 27 adet vesikayı tahlil ediyor.

Yazar 17. yüzyılda Kırım hanlığının yönetim örgütünü tasvir eden bir giriş yapıyor. Bu girişte yazar sorun yaratacak bazı açıklamalarda bulunuyor. Bunlardan birincisi Kırım'ın güney sahillerinde yaşayan *tat* adını alan bir guruptur. Burada yazar Minorsky'ye başvuruyor ama Oğuz gurubuna dahil Türkçe kullanan bu ahalinin niçin "Tat" diye adlandırıldığı sorusu bu açıklama (s. 4) ile cevaplandırılmış değil. İkinci nokta; Han'ın birinci dereceden veliahdı sayılan "Kalgay"ın J. Matuz tarafından "Kalğa" olarak telafuzunun nedeni de bu konuda kaynak olarak gösterdiği makaleye rağmen aydınlanmış değildir*.

İkinci bölümde Matuz 17. yüzyılın ikinci yarısında Kırım Hanlığı ve Danimarka Krallığı arasındaki ilişkiler üzerinde etraflıca durmaktadır (s. 20-58). Ardından arşivdeki yarlıklar üzerinde içerik tahlili yapıyor. Bu bölümde vesikalar hakkında diplomatika ve üslûb açısından açıklamalar yer alıyor (s. 59-80). Matuz bugüne kadar Kırım Hanlarına ait vesikaların dilinin pek incelenmediğini belirterek burada bir denemeye girişiyor. Ancak belirttiği gibi (s. 82-83) Kırım Hanları ve diğer yüksek rütbeliler Danimarka ile olan yazışmalarda Osmanlı Türkçesini kullanmışlardır. Bununla beraber incelenen vesikalarda mahallî lehçeye ait elamanlar vardır. Bunlara yazar işaret ediyor ve tahlilini yapıyor (s. 83-117). Görünüşe göre Kırım Hanlık kançılıyası, süzeren devlet olan Osmanlı İmparatorluk kançılıyasının stilini kavrayıp taklid etmiştir (s. 118). Bununla beraber mahallî dil'in karışımı her zaman görülmektedir.

J. Matuz 125-313. sayfeler arasında kullandığı 27 adet vesikayı emandasyonunu yaparak, Almanca tercümeleriyle birlikte yayınlıyor. Konuyla ilgili kaynaklar ve indexten sonra vesikaların orijinalinin fotokopileri yer alıyor.

Dr. İLBER ORTAYLI

* Kırım Hanlığının teşkilat tarihine ait iki eser bu konuda aydınlatıcı olabilir. Martin Bronevskiy, "*Tartariae Descriptio*" —*Zapiskiy Odesskogo obsçestvo* dergisinin ilk sayısında Rusçası basılmış olan bu Polonya elçilik raporu 1578 yılına aittir. K. Ortaylı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. *Kırım Ayyıldız Matb.* (Ankara, 1970).

Sıroçkovski, *Mehemmed Giray Han Tarihi* çev. K. Ortaylı T.T. Kurumu Kitaplığı, Yazmalar bölümü.